

DOI: <http://doi.org/10.30978/UJPE2026-1-67>

Оцінка спадкової схильності та середовищних чинників у сім'ях дітей і підлітків із цукровим діабетом 1 типу на тлі війни в Україні

Л.І. Глотка

ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», Харків

Assessment of hereditary predisposition and environmental factors in the families of children and adolescents with type 1 diabetes in the context of the war in Ukraine

L.I. Glotka

SI «Institute for Children and Adolescents Health Care of the NAMS of Ukraine», Kharkiv

Цукровий діабет (ЦД) 1 типу є мультифакторним автоімунним захворюванням, яке зумовлено взаємодією спадкових і середовищних чинників. У генетично вразливих осіб середовищні чинники розглядають як тригери реалізації автоімунного процесу. Тому вивчення спадкової схильності та середовищних чинників у сім'ях дітей і підлітків із ЦД 1 типу в умовах війни є актуальним.

Мета роботи — дослідити частоту спадкової схильності та середовищні чинники в сім'ях дітей і підлітків із цукровим діабетом 1 типу з урахуванням порушень адаптації в умовах воєнного часу.

Матеріали та методи. Генеалогічний аналіз проведено в 41 сім'ї дітей і підлітків (0–18 років) із ЦД 1 типу, із них з порушеннями адаптації (ПА) — 26 сімей (1-ша група), без ПА — 15 сімей (2-га група). Статистичне опрацювання результатів дослідження проводили загальноприйнятими методами з використанням пакета статистичних програм Excel.

Результати. Установлено, що всі сім'ї хворих обох груп мали спадкову обтяженість щодо захворювань ендокринної системи. Спадкова схильність щодо ЦД 1 типу виявлялася в 2,9 рази частіше у хворих 1-ї групи (19,2 та 6,7 % сімей відповідно; $p > 0,05$), щодо ЦД 2 типу — в 1,2 рази (61,5 та 53,3 %; $p > 0,05$), щодо тиреоїдної патології — в 2 рази (65,4 і 33,3 %; $p < 0,05$), щодо надлишкової маси тіла або ожиріння в 1,2 рази в пацієнтів 2-ї групи (84,6 і 100,0 %; $p < 0,05$). Аналіз частоти середовищних чинників у родах дітей і підлітків із ЦД 1 типу залежно від наявності ПА виявив, що з перинатальних чинників у матерів хворих обох груп патологічна вагітність (46,2% і 33,3 %; $p > 0,05$) та пологи (34,6 і 13,3 %; $p > 0,05$) зареєстровані практично з однаковою частотою та статистично значущо не відрізнялися.

Сильний емоційний стрес до настання та під час вагітності пробандом відзначено в 34,6 % матерів 1-ї групи та 13,3 % групи порівняння ($p > 0,05$). Шкідливі умови роботи (до настання вагітності в матері) батька (11,5 % у 1-ї групи та 6,7 % у 2-ї групи; $p > 0,05$) і матері (23,1 і 33,3 % відповідно; $p > 0,05$) пробандів обох груп також зафіксовані з однаковою частотою. Шкідливі звички (куріння, зловживання алкоголем) рідше відзначали в батьків хворих 1-ї групи (57,7 та 93,3 %; $p < 0,01$). На момент народження низьку масу тіла (< 2500 г) мали 7,7 % підлітків із ЦД 1 та ПА, надлишкову масу тіла (> 4000 г) — 3,8 %, що не мало значущих відмінностей порівняно з однолітками з 2-ї групи (6,7 % відповідно; $p > 0,05$). На штучному вигодовуванні перебували 48,0 % підлітків 1-ї групи та 46,7 % 2-ї групи ($p > 0,05$). Дитячі інфекційні захворювання мали в анамнезі 80,8 % пробандів 1-ї групи та 86,7 % 2-ї групи ($p > 0,05$), травми — відповідно 38,6 і 53,3 % ($p > 0,05$). У неповних сім'ях виховувалися 15,4 % підлітків із ЦД 1 та ПА і 33,3 % хворих 2-ї групи ($p > 0,05$). Нераціональне харчування відзначали 23,1 та 6,7 % відповідно ($p > 0,05$). Стрес вдома відчували 34,6 і 53,3 % підлітків ($p > 0,05$), у школі — 46,2 та 46,7 % ($p > 0,05$). Тривале погіршення емоційного стану (зі слів хворих та їхніх батьків), пов'язане з воєнними діями в Україні, виявлено в 71,4 % підлітків 1-ї групи та 78,9 % 2-ї групи ($p > 0,05$). У пробандів 1-ї групи переважали оперативні втручання (42,3 і 6,7 %; $p < 0,01$) та тривале (від 6 до 9 год на добу) користування гаджетами (44,0 та 13,3 %; $p < 0,05$). Під час воєнних дій в Україні переїхали з м. Харкова в інші області 68,4 % сімей 1-ї групи й 72,7 % 2-ї групи ($p > 0,05$), за кордон — 10,5 і 27,3 % ($p > 0,05$). За оцінкою пацієнтів та їхніх батьків, з початку війни самопочуття хворих 1-ї групи було гіршим, ніж у 2-ї групі (38,9 та 30,0 %; $p > 0,05$), а також навчання (52,6 та 21,4 %; $p > 0,05$). На коронавірусну хворобу-2019 (COVID-19) хворіли 44,4 % підлітків із ЦД 1 типу та ПА, що статистично значущо не відрізнялося від показника в 2-ї групі (30,0 %; $p > 0,05$), щеплення від COVID-19 зробили 9,1 % хворих 2-ї групи та жоден у 1-ї групі (0,0 %; $p > 0,05$).

Висновки. Генеалогічний аналіз, проведений у сім'ях підлітків із ЦД 1 типу та ПА свідчив про переважання спадкової схильності до тиреоїдної патології та меншу спадкову схильність до надлишкової маси тіла або ожиріння. Виявлено меншу частоту шкідливих звичок у батьків пробандів хворих з ЦД 1 типу та ПА порівняно з батьками пробандів із ЦД 1 типу без ПА. У пацієнтів із ПА частіше реєстрували оперативні втручання та тривале користування інтернетом.